

Lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Sanaston lausunto hallituksen esityksestä HE 95/2022 vp laiksi Saavutettavuuskirjasto Celiasta sekä yleisistä kirjastoista annetun lain 11 §:n muuttamisesta

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme noin 15 000 suomalaista kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Kirjaston asema ja tarkoitus sekä lukemisesteisten piirin rajaaminen (1 §)

Pidämme yleisesti hyvänä ja kannatettavana esitettyä uudistusta, jolla päivitetään Saavutettavuuskirjasto Celiasta koskevaa lainsäädäntöä. Sanasto pitää tärkeänä, että kaikille kansalaisille turvataan yhdenvertainen mahdollisuus nauttia kirjallisesta kulttuurista ja osallistua täysimääräisesti yhteiskunnan toimintaan. Samassa yhteydessä kiinnitämme huomiota siihen, että tämä mahdollistetaan hyödyntämällä tekijöiden luomia teoksia tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla. Katsomme perustelluksi, että tekijöiden oikeutettuihin etuihin ja mahdollisuuteen saada korvaus luomiensa teosten hyödyntämisestä kiinnitetään myös huomiota ja käytännöt

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

saatetaan samassa yhteydessä myös tämän osalta ajan tasalle ja vastaamaan tällä hetkellä tapahtuvan käytön muotoja.

Pidämme hyvänä, että kirjaston asemaa ja tarkoitusta kuvaavassa pykälässä viitataan nimenomaisesti tekijänoikeuslain 17 a §:n 1 momenttiin, jossa määritellään lukemisesteinen henkilö. Rajoitussäännöksiä tulee aina tulkita suppeasti ja varmistaa, ettei tekijänoikeutta rajoiteta enempää kuin on tarpeen. Tekijänoikeuden haltijoiden näkökulmasta on äärimmäisen tärkeää, että rajoitusten nojalla tapahtuva teosten käyttäminen vastaa tekijänoikeuslain tarkoitusta ja että teoksia käyttävät vain siihen tekijänoikeuslain mukaan oikeutetut henkilöt. Uutta lakia säädettäessä tulisi lakiin kirjata tarvittavat säännökset sen varmistamiseksi, että teoksia käyttävät todellisuudessa vain niiden käyttämiseen oikeutetut henkilöt ja että teoksia ei tarjota rajoitussäännöksessä määriteltyä laajemmalle henkilöpiirille.

Kirjaston tehtävät ja teknologianeutraali korvaus tekijöille teosten hyödyntämisestä (2 §)

Kirjaston tehtävät on kuvattu hallituksen esityksessä selkeästi. Tehtävissä tulee rinnakkain esille teosten välittäminen ja lainaaminen. Näkövammaisten ja lukemisesteisten henkilöiden hyväksi säädetyn toiminnan muodot ja teosten käyttötavat ovat viimeisten vuosikymmenten aikana jatkuvasti laajentuneet. Samalla teosten käyttötavat ovat muuttuneet olennaisesti perinteisestä fyysisten teoskappaleiden lainaamisesta kohti edunsaajahenkilöiden *rajatonta teosten käyttöä sähköisten äänikirjojen muodossa*. Tämä kehitys tulee huomioida myös rajoitussääntelyn reunaehdoja, kuten tekijöiden korvausoikeutta, määritettäessä. Uuden lain säätämisen yhteydessä tulee myös korvauskäytännöt päivittää teknologianeutraaleiksi muuttamalla samalla tarvittavilta osin tekijänoikeuslakia.

Näkövammaisille ja lukemisesteisille tarjotaan enenevässä määrin kirjallisuutta myös verkon välityksellä joko suoratoistona tai teoksia ladattavaksi tarjoamalla. Hallituksen esityksen (s. 8) mukaan vuonna 2021 selvästi suurin osa Celian kokonaislainauksesta tapahtui verkkolainoina (73,9 %). Kokonaislainamäärä on merkittävä, reilusti yli miljoona käyttötapahtumaa vuosittain. Pidämme tärkeänä, että uuden lain säätämisen yhteydessä myös teosten korvauskäytännöt päivitetään niin, että tekijät saavat korvauksen rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvasta teosten hyödyntämisestä siitä riippumatta, tapahtuuko käyttö perinteisesti lainaamalla vai käyttämällä teoksia suoratoistopalvelun kautta välitettynä.

Eduskunnan sivistysvaliokunta on myös ottanut tähän asiaan kantaa lukemisestedirektiivin kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä antamaansa mietintöön sisältyneessä ja eduskunnan hyväksymässä lausumaehdotuksessa (SiVM 7/2018 vp): ”Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lain muuttamiseksi teknologianeutraalimmaksi siten, että

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

oikeudenhaltijoiden oikeudet kohtuullisen korvauksen saamiseen teostensa käyttämisestä varmistetaan vastaamaan paremmin teosten tosiasiallista käyttöä.”

On tärkeää, ettei korvausoikeutta jatkossa enää kytketä tiettyyn teknologian mahdollistamaan tapaan saattaa teoksia edunsaajahenkilöiden saataville, vaan sen on tarkoituksenmukaista olla muodoltaan yleinen ja eduskunnan edellyttämällä tavalla teknologianeutraali. Hallituksen esityksessä määritellyin tavoin kirjaston tehtävä pitää sisällään nimenomaisesti sekä teosten välittämisen että lainaamisen. Rajoituksen nojalla tapahtuvasta käytöstä suoritettavaa korvausta ei ole perusteltua pitää kytkettynä vain sellaiseen lainaamiseen, jossa teoskappale jää käyttäjän haltuun.

Voimassa oleva lukemisestedirektiivi sallii korvausjärjestelmän päivittämisen ja laajentamisen koskemaan myös uusia käyttömuotoja kuten suoratoistoa (mm. johdantokappale 14). Valtion tehtävä on suorittaa tekijöille korvaus lukemisesteisille henkilöille tuotettavan palvelun sisällöstä. Korvausta ei jatkossakaan tulisi kirjaston maksuttomuuden johdosta perittäväksi edunsaajahenkilöiltä, jolloin korvausjärjestelmä olisi myös näiltä osin direktiivin mukainen.

Edellä kuvatun johdosta Sanasto esittää, että Saavutettavuuskirjasto Celiasta annettavan lain yhteydessä muutetaan myös tekijänoikeuslain 17 b §:n 7 momentti seuraavaan muotoon: *”Tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä 1 momentin mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistetun teoksen kappaleen levittämisestä tai teoksen välittämisestä edunsaajahenkilön saataviin.”*

Kirjaston käytösäännöt (4 §)

Hallituksen esityksen mukaan Saavutettavuuskirjasto Celia antaa käytösäännöt, joita kirjaston asiakkaiden tulee noudattaa. Pidämme hyvänä, että asiasta on esitetty säädettävän lain tasolla. Näkemyksemme mukaan asiakkuuden perusteet tulee määritellä kirjaston käytösäännöissä muiden hallituksen esityksessä mainittujen seikkojen lisäksi.

Tekijänoikeuslaissa edellytetään, että toimintaa harjoittavan valtuutetun yhteisön tulee varmistaa, että teosten kappaleet saatetaan yksinomaan lukemisestedirektiivissä tarkoitettujen henkilöiden saataville ja että saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvaton saataviin saatamista ehkäistään. Asiakkuuden perusteet eli lukemisesteisten piirin määritelmä tulee tuoda kirjaston asiakkaille selkeästi esiin. Näkemyksemme mukaan tämä tapahtuu parhaiten kirjaston käytösäännöissä, joita kirjaston asiakkaiden tulee noudattaa. Asiakkuuden perusteita ei pidä jättää käytösäännöistä erillisten käytänteiden ja ohjeistusten varaan. Näillä perustein katsoimme, että esitetty 4 § tulisi muuttaa kuulumaan seuraavasti: *”Kirjasto antaa käytösäännöt,*

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

joita kirjaston asiakkaiden tulee noudattaa. Käytösäännöt voivat koskea kirjaston asiakkuuden perusteita, aineistojen lainaamista, käyttöä, palauttamista sekä käyttö- ja lainauskieltoa.”

Yhteistyö ja siitä seuraava vastuu (6 §)

Pidämme kannatettavana sitä, että yhteistyöstä yleisten kirjastojen, muiden kirjastojen (esimerkiksi korkeakoulukirjastot) sekä koulujen ja oppilaitosten kanssa säädetään lain tasolla. Yhteistyö merkitsee tosiasiallisesti sitä, että Saavutettavuuskirjasto Celialle osoitettua erityistehävää hoitaa käytännössä suuri joukko eri toimijoita. Tämä asettaa yhteistyötahoille korostetun vastuun huolehtia siitä, että niiden kautta erityiskirjaston asiakkaiksi liittyvät henkilöt kuuluvat lukemisesteisten piiriin eikä aineistoa päädy edunsaajahenkilöiden piiriin ulkopuolelle. Tekijänoikeuslain 17 c §:n 1 momentissa säädetty valtuutetun yhteisön velvoitteet olisi syytä ulottaa koskemaan myös 6 §:ssä määriteltyjä yhteistyötahoja, jotta vastuusta olisi säädetty lain tasolla.

Edellä mainituilla perusteilla esitämme pykälään lisättäväksi uuden 3 momentin: ”Edellä 1 ja 2 momentissa mainittujen yhteistyötahojen hoitaessa lukemisesteisten kirjastopalveluita sovelletaan niihin tekijänoikeuslain 17 c §:n 1 momentissa säädettyjä valtuutetun yhteisön velvoitteita.”

Helsingissä 14. päivänä kesäkuuta 2022

Peter Sandström

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

